

چکیده مقالات
نخستین کنفرانس

تاریخ و ارتباط تاریخی ایران

۱۳۹۶ آذرماه

معاونت پژوهشی
مرکز آموزش و پژوهش های بین المللی
وزارت امور خارجه

۱۲:۲۵ - ۱۲:۱۵	عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی	دیپلماسی، تجارت و فرهنگ بر بستر جاده‌های ایرانی	حسن باستانی راد
۱۲:۳۵ - ۱۲:۲۵	پرسش و پاسخ		
۱۳:۴۵ - ۱۲:۳۵	نماز و ناهار		
نشست علمی تخصصی دوم: دوران جدید (معاصر)			
بخش اول: دوران قاجار			
مدیر جلسه: دکتر محمدحسن شیخ الاسلامی			
۱۴:۴۵ - ۱۳:۴۵	عضو هیئت علمی علوم سیاسی دانشگاه فردوسی	اندر باب چرایی انفعال قاجاران در روابط خارجی	سخنران ویژه محسن خلیلی
۱۴:۱۰ - ۱۴	عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس	ایرانیان و مسئله رئال پولتیک: دو پرده از تجربه دیپلماسی ایرانی در دوره قاجاری	جواد مرشدلو
۱۴:۲۰ - ۱۴:۱۰	عضو هیئت علمی گروه مطالعات جهان دانشگاه تهران	درک نادرست سیاستمداران عصر قاجاری از فضای بین‌الملل	رضا دهقانی
۱۴:۳۰ - ۱۴:۲۰	عضو هیئت علمی دانشگاه هنر تهران	"اکسپوزیسیون" تأثیر نمایشگاه‌های هنری و صنعتی در تعاملات فرهنگی ایران و غرب در دوره قاجار	سعید خودداری نائینی
۱۴:۴۰ - ۱۴:۳۰	دانشجوی دکتری تاریخ دانشگاه خوارزمی	میرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی نخستین وزیر امور خارجه ایران	فاطمه سهیلی
۱۱۵ - ۱۴:۴۰	پرسش و پاسخ		
بخش دوم: دوران پهلوی			
مدیر جلسه: دکتر مرتضی دامن پاک جامی			
۱۵:۱۵ - ۱۵	عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید بهشتی	بررسی دیپلماسی دولت ملی دکتر محمد مصدق از منظر حضور او در دادگاه لاهه و شورای امنیت	سخنران ویژه کریم سلیمانی
۱۵:۲۵ - ۱۵:۱۵	پژوهشگر تاریخ	وزارت امور خارجه ایران و نجات کلیمیان ایرانی از خطر نازیسم	رضا آذری شهرضایی
۱۵:۳۵ - ۱۵:۲۵	عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی	جستاری بر روابط ایران و ژاپن در دوره معاصر مطالعه موردی: روابط بازرگانی بر پایه اسناد وزارت امور خارجه	الهام ملک‌زاده
۱۵:۴۵ - ۱۵:۳۵	پژوهشگر تاریخ	روایت بنیاد فرهنگ ایران از خود در مناسبات فرهنگی ایران در دوره پهلوی دوم	انیس سجادی

اندر باب چرایی انفعال قاجاران در روابط خارجی

محسن خلیلی^۱

چکیده

داوری درباره‌ی قاجاران، بسیار سخت است. دودمان قاجار، شهرت مندند؛ اما، نه به نیکی، بلکه به بدی. قاجاران بسیار نامبردارند؛ اما، واژگونه. بخشی از این نام‌آوری باژگون، به ویژگی‌هایی برمی‌گردد که قاجاران در عرصه‌ی مناسبات خارجی، بدان شهرت یافته‌اند؛ سوء شهرتی ناجور که تا یادی از قاجاران به میان می‌آید، همه از بی‌لیاقتی پادشاهان قاجاری می‌گویند و از ترکمانچای یاد می‌کنند و از عهدنامه‌ی هرات، سخن می‌گویند و از کوچک‌شدن سرزمین ایران، حرف به میان می‌کشند. ولی چشم‌ها را باید شست و جور دیگر باید دید. نگارنده بر این باور است که پنج خصلت بنیادین (موقعیت راهرویی، دولت حائل، بازی بزرگ، مسأله‌ی هند، کشف نفت) قاجاران را در عرصه‌ی روابط خارجی، به انفعال کشانده بود. پرسش و دغدغه‌ی اصلی این است که چگونه می‌توان رخدادهای تاریخی شده‌ی روابط خارجی ایران قاجاریه را، به شکل قالب‌های تئوریک درآورد و از نظریه‌های روابط بین‌الملل در تبیین رویدادها و فرآیندهای مناسبات خارجی ایران معاصر بهره گرفت؟ به دیگر سخن، الگوی نظری روابط خارجی ایران معاصر چیست و چگونه می‌توان با بهره‌گیری از داده‌های عینی تاریخی به نظریه‌پردازی ایرانی مناسبات فرامرزی دست یازید؟ دودمان قاجار (۱۱۷۰-۱۳۰۴ ه.ش، ۱۷۹۱-۱۹۲۵ م.)، ترک‌نژادان مغول تباری بودند

۱. استاد علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد.

که در یکی از مهم‌ترین دوران‌های تاریخی، پادشاهی نوینی را پس از دوره‌ای هرج و مرج، در ایران زمین بنیان نهادند؛ روزگاری که، نظام جهانی شونده‌ی استوار بر هژمونی غربیان، سرگرم تصرف جغرافیایی بود ایران نیز، در حال فرورفتن در گرداب برآمده از چیرگی فرنگیان بر سراسر جهان. دودمان قاجار، نه توان برهم زدن نظام بین‌المللی را داشت، نه می‌توانست از رقابت‌های بین‌المللی، کناره‌گیری کند و نه اندیشه توان هم‌آوردی و همگرایی با نیروی توسعه‌گرای جهانی را داشت. قاجاران، در عرصه‌ی مناسبات فرامرزی محصور خصائل و کاراکترهایی بودند که کنش‌گری را از آنان، سلب می‌کرد و به واکنش‌گری منفعلان وادارشان می‌ساخت.

واژگان کلیدی: دودمان قاجار، روابط خارجی، خصلت انفعال، موقعیت راهرویی، دولت حائل، بازی بزرگ مسأله‌ی هند، کشف نفت.